

אף תוקעים בו לכתחילה (עפ"י בית יוסף תקפו, טו; מגן אברהם ומשנ"ב. וע' חרושים ובאורים). ודוקא כשהעצם הפנימית נשארה בו מתחילה, אבל אם הוציאה וקדח והכניסה – פסול משום 'שופר' אחד. וכן אם תקע בעצם לבד פסול, שאין זה 'שופר' (מובא במשנ"ב שם).

יא. היה קולו דק או עבה או צרור / צרוד (= יבש) – כשר, שכל הקולות כשרים בשופר.

דפים כז – כח

מ. מה דין התוקע באופנים דלהלן?

א. התוקע לתוך הבור וכד'.

ב. מקצת תקיעה בבור ומקצתה על שפת הבור.

ג. השומע רק תחילת התקיעה או רק את סופה.

א. התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס (= חבית גדולה) – אם קול שופר שמע יצא, ואם קול הברה שמע לא יצא, [ואעפ"י שבתחילת התקיעה לא נתערבב הקול עדיין, הלא צריך לשמוע את כולה].

ודוקא העומדים על שפת הבור לא יצאו, אבל העומדים בבור יצאו (רב הונא, ותניא נמי הכי).

א. יש מחמירים בתוקע בתוך חבית, שגם כשעומד בפנים יתכן שישמע קול הברה. ויש לחוש

לכך ולחזור ולתקוע בלא ברכה אא"כ ברור לו ששמע קול שופר (מובא במשנ"ב תקפו סק"ח).

ב. יש אומרים שאפילו התוקע בתוך בית הבנוי מעל האדמה, העומדים מבחוץ במרחק מה עלולים

לשמע קול הברה. ויש מי שמחמיר לעומדים מבחוץ אפילו בקירוב מקום. ויש לחוש לדעה

זו שלא בשעת הדחק ולשמוע שוב [בלא ברכה, אם לא שברור לו שקול הברה שמע – שתוקע

שוב בברכה] (מובא במשנ"ב תקפו סק"ז).

ג. יש ללמוד מסתימת הפוסקים שהתוקע בין ההרים או ביער שנשמע קול הד מתלווה לקול השופר

– אין זה עירבוב הקול אלא הקול נכפל אחר שנגמר הקול הראשון (עפ"י באור הלכה תקפו, ב).

ב. אמר רבה: שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור – יצא. ופירשו דבריו בתוקע לעצמו

ועולה תוך כדי התקיעה [ואין חוששים משום שלפעמים מוציא ראשו ועדיין השופר בתוך הבור], אבל

העומדים מבחוץ לא יצאו כאשר תחילת התקיעה או סופה היתה בבור.

הוא הדין לעומדים בתוך הבור – יצאו בשמיעתם. יש אומרים דוקא כשעלו בחד עם התוקע.

ויש אומרים אפילו נשארו בבור יצאו, שדוקא תקיעה שבתוך הבור יכולה להישמע כהברה

לעומדים בחוץ, אבל לא להפך. ולמעשה יש להחמיר בדבר אם אין ברור להם ששמעו קול

שופר (עפ"י משנ"ב תקפו סק"י).

היה עומד מחוץ לבור והכניס השופר פנימה ותקע – הנמצאים בבור יצאו והוא עצמו לא יצא

אלא אם ברור לו שקול שופר שמע (שם, מפמ"ג).

ג. צריך לשמוע התקיעה כולה, מתחילתה ועד סופה. שמע מקצתה – לא יצא ידי חובתו.

הפוסקים נקטו לעיקר שאפילו אם היה שיעור תקיעה בחלק ששמע – לא יצא. ויש אומרים

שיצא, ונידון הגמרא הוא באופן שאין שיעור תקיעה (ע' בששו"ע תקפו, ג).

ויש אומרים שבתרועה יוצא בשמיעת מקצת כל שהיה בה כשיעור, שהרי הקול נשבר ויש שם

תחילה וסוף (כן הביא הריטב"א בשם רמב"ן וכן הביא הרשב"א). אבל בירושלמי השוו תרועה לתקיעה,

וראוי להחמיר (ריטב"א).

קלד

התוקע ומשך בה כשתים – אין בידו אלא אחת, ואין מפסיקים תקיעתו לומר שעלתה לו כתקיעה אחרונה של סדר זה וכראשונה של הסדר הבא.

יש מי שמפרש 'אין בידו אלא אחת' – הראשונה של הסדר, אבל זו שהאריך בה ונתכוין שתעלה לו לשתים, לא עלתה לו כלל וכלל (עפ"י רי"צ גיאות, והריטב"א הרבה להקשות על דעה זו). התוקע לתוך הבור וכד', לא יצא, אעפ"י ששמע תחילת התקיעה טרם נתערבב הקול – כי צריך לשמוע התקיעה עד סופה כאמור. וכן מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר ומקצת תקיעה לאחר שיעלה עמוד השחר – לא יצא.

דף כח

מא. האם יוצאים ידי חובה באופנים דלהלן, לכתחילה או בדיעבד?

א. התוקע בשופר של עולה.

ב. בשופר של שלמים.

ג. שופר של ע"ז.

ד. שופר של עיר הנדחת.

ה. המודר הנאה מחברו / משופר. [המודר הנאה מחברו או ממעין – מה דינו לענין הזאה וטבילה?]

ו. כפאוהו ואכל מצה.

ז. התוקע לשיר.

ח. היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לביהכ"נ ושמע קול שופר.

ט. נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע.

א. אמר רב יהודה: בשופר של עולה (שתלשו מחיים, קודם שזכו בו הכהנים בזריקה. רש"י) לא יתקע, ואם תקע – יצא, מפני שבתקיעתו מעל ויצא השופר לחולין. (ודוקא בשוגג, אבל במזיד אין מעילה ולא יצא. תוס'). ורבא הסיק שיצא בכל אופן (אף כשלא מעל) משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו.

ב. שופר של שלמים, לרב יהודה אף בדיעבד לא יצא (שאין מעילה בשלמים אלא באימורים ולאחר זריקה בלבד). ולרבא יצא כנ"ל.

ג. אמר רב יהודה: שופר של עבודה זרה (ששימש לה ונאסר בהנאה. רש"י) – לא יתקע, ואם תקע – יצא. פרשו התוס' (בחולין פט.) שמדובר בע"ז של גוי שיש לה ביטול, אבל של ישראל שאין לה ביטול – כותתי מכתת שיעוריה. ורבנו תם אמר אפילו בשל גוי לא יצא אלא לאחר ביטול. ורבנו חננאל גרס 'רבא', אבל לרב יהודה לא יצא כמו בשופר של שלמים הנ"ל.

ד. שופר של עיר הנדחת – לא יצא, כיון שעומד לשריפה הרי זה כמו שנכתת שיעורו.

ה. אמר רבא: המודר הנאה מחברו – מותר לו לתקוע לו תקיעה של מצוה. והוא הדין למודר הנאה משופר. א. התוס' צדדו (עפ"י הסוגיא בנדרים טו.) שאם אסר תקיעת השופר על עצמו – אסור לתקוע, ורק כשאסר הנאתו מותר.

קלה

ב. מסתבר שגם אשה המודרת הנאה משופר, מותר לה לשמוע תקיעה של מצוה, הגם שאין המצוה הזו מוטלת עליה כעול, שהרי אינה מחויבת בה – כי קיום מצוה אינו נחשב הנאה (עפ"י חדושים ובאורים).

ו-ז. כפאו ואכל מצוה; אם כפאו שד ואכל, הלא שוטה הוא בשעה זו. כפאוהו פרסיים ואכל [ולא נתכוין לשם מצוה] – יצא, ומכאן למד רבא שמצוות אינן צריכות כוונה. וכן התוקע לשיר, אמר רבא שיצא מפני שמצוות אין צריכות כוונה. [ובמקום אחר נחלקו תנאים בדבר]. וכן נחלקו הפוסקים להלכה. והשו"ע (תקפ"ט, ה; ס, ד) נקט שלא יצא. ואם מתכוין גם להתלמד וגם לצאת ידי המצוה ותקע כדין – יצא (א"ר, הובא במשנ"ב תקפ"ט סקט"ו).

ח. תנן, היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר [או קול מגילה] – אם כוון לבו יצא [שדעתו של השליח-ציבור על כל השומע. וע"ע בסמוך], ואם לאו לא יצא. ולמאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, הכוונה האמורה כאן היינו הידיעה ששומע שופר [שכוונה לצאת אין צריך], אבל סבור קול אחר הוא – אינו כלום. הבא לבית הכנסת כדי לצאת ידי חובה עם הציבור, אעפ"י שבשעה ששמע לא כיוון לבו במפורש – יצא בסתמא (מגן אברהם בשם רדב"ז, ומובא במשנ"ב תקפ"ט סקט"ו).

ט. נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע – לא יצא. יש תנאים הסוברים שאין צריך כוונת משמיע אלא לעצמו [למ"ד מצוות צריכות כוונה – שנתכוין לשם מצוה. ולמ"ד א"צ כוונה – שנתכוין לשם תקיעה]. ואילו רבי יוסי סובר שהמשמיע צריך כוונה להוציא השומע. וכן סבר רבי זירא (כ"ט). מדברי התוס' (בד"ה אבל) משמע שגם למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, יתכן וצריך כוונת משמיע להוציא השומע. ולכל הדעות השומע מן המתעסק – לא יצא ידי חובתו (משנה לב:).

דף כח

מב. א. האם מצוות צריכות כוונה אם לאו?

ב. האם צריך כוונה לעבור בבל-תוסיף?

ג. האם מותר לכהן להוסיף ברכה משלו לברך את ישראל?

א. רבא אמר: מצוות אינן צריכות כוונה, ולכך התוקע לשיר – יצא. וכבר נחלקו תנאים בדבר. כאמור, נחלקו הפוסקים להלכה אם צריכות כוונה אם לאו (וכ"כ הרישב"א בסוכה מב.), ופסק בשלחן-ערוך (או"ח ס, ד) שצריכות כוונה. ומכל מקום יש לחוש לשתי הדעות, הלכך אם קיים המצוה ללא כוונה, חוזר ומקיימה אך ללא ברכה, שמא כבר יצא ידי חובתו (עפ"י מגן אברהם). יש מי שסובר שבמצוות דרבנן, לדעת הכל אין צריכות כוונה. ויש חולקים (ע' במובא במשנ"ב ס. וע"ע במשנ"ב ובאה"ל תעה לענין מרור). יש אומרים שבמצוות שיש בהן הנאת הגוף, כגון אכילת מצוה – אין צריך כוונה לצאת. וכל זה בדיעבד, אבל לכתחילה ודאי ראוי לכוין בכל המצוות.

כתב החיי-אדם: אם קורא את שמע בסדר התפילה, וכל כיוצא בזה כגון שאכל מצה בליל פסח בהסבה, וכן בתקיעת שופר ונטילת לולב, כיון שמוכח מעצם הענין שכוונתו לשם מצוה, גם אם לא כיוון בפירוש לצאת ידי חובת המצוה – יצא.
המתעסק ועלה בידו מצוה, כגון שנופח בשופר ועלתה לו תקיעה – לא יצא (להלן לג: ורש"י).
המכוין בפירוש שלא לצאת – כתבו כמה ראשונים שודאי לא יצא ידי חובתו.
עוד בדיני כוונה בקריאת שמע – בברכות יג.

ב. למסקנא אמר רבא: בזמן המצוה עוברים בבל תוסיף אף בלא כוונה, אבל שלא בזמן המצוה כגון הישן בסוכה בשמיני עצרת – אינו עובר אלא אם מתכוין לשם מצוה.
מצוה שקיימה פעם אחת ונפטר, כל שאילו יודמן לו שוב לעשותה חוזר ועושה אותה – נחשב זה זמנו ועובר בבל תוסיף אף ללא כוונה. כן עולה מסוגיית הגמרא.
להלכה, נקט המגן-אברהם (תרנא ס"ק כז. וע' גם במנחת חינוך תנד, ו; באור הלכה לד, ב ד"ה בעלמא) שלדעת הרא"ש והטור וסיעתם שמצוות צריכות כוונה, אין עובר בבל-תוסיף בסתמא. ואולם הבית-יוסף (תרנא) נקט שעובר גם אם אינו מכוין בפירוש לשם מצוה.

ג. כהן שעולה לדוכן, לא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה אחת משלי, כגון ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם... – משום 'בל תוסיף'. ואין חילוק אם עדיין לא סיים ברכתו אם סיים.
כתבו התוס' שאין איסור כשחוזר ומברך ברכת כהנים כמה פעמים לציבור אחד, שאין בעשיית מצוה פעמים משום 'בל תוסיף'.
וכל שכן שאם נודמן לציבור אחר שחוזר ומברך. ואולם משמע בסוגיא שכיון שעלה לדוכן פעם אחת ביום, שוב אינו עובר בעשה ד'אמור להם' אם אינו מברך שוב.

דף כט

מג. א. אלו הם החייבים בתקיעת שופר ואלו פטורים?

ב. האם טומטום, אנדרוגינוס, וחצי-עבד-חצי-בן-חורין מוציאים את עצמם ואת אחרים בתקיעת שופר?
ג. האם יכול אדם להוציא אחרים בברכה שמברך בזמן שהוא עצמו אינו יוצא בה?

א. הכל חייבים בתקיעת שופר, כהנים לויים [אעפ"י שאינם בכל מצוות היובל, ויובל הוקש לראש השנה] וישראלים, גרים ועבדים משוחררים וטומטום ואנדרוגינוס ומי שחציו עבד חציו בן חורין.
[נשים ועבדים שאינם משוחררים פטורים, כשאר מצוות עשה שהזמן גרמן. דין תקיעת אשה בראש השנה – נתבאר בחולין פה].
חרש שוטה וקטן אינם מחויבים, כבשאר כל המצוות.

ב. זה הכלל: כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם, הלכך חרש שוטה וקטן אין מוציאים את הרבים. וכן טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו – שמא התוקע נקבה ואינו מחויב והשומע זכר ומחויב. אנדרוגינוס מוציא את מינו (שהרי הוא כמותו לענין חיוב) אבל לא את שאינו מינו, שמא דינו כנקבה ופטור.

מי שחציו עבד חציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. אמר רב הונא: ולעצמו מוציא. ורב נתמן אמר: אף לעצמו אינו מוציא, שאין יכול צד עבדות שבו להוציא צד חירות. ותניא נמי הכי.